

ДО ПИТАННЯ ПРО АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ У СУЧАСНИХ
ФІЛОЛОГІЧНИХ РОЗВІДКАХ

Нідзельська Юлія Михайлівна

к. філол.н., доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Анотація: представлена стаття присвячена розгляду поняття авторського стилю у лінгвістичній науці. Увагу приділено антропоцентричній парадигмі у лінгвістиці, при дослідженні ідіолекту дуже важливо брати до уваги часові зміни, адже мовні звички кожного письменника з часом можуть модифікуватися.

Ключові слова: ідіостиль, антропоцентрична парадигма, лінгвопоетичний метод, лінгвістичний підхід до аналізу тексту.

Перш за все, варто наголосити на тому, що питання авторського стилю або ідіостилу автора викликає справжню зацікавленість серед мовознавців. Таким чином у нашому дослідженні ми зробимо спробу детальніше розглянути основні ознаки та характеристики цього явища, а також варто вказати на виконувані ним функції. Необхідно зазначити, що у філологічних дослідженнях сьогодні не існує єдиного чіткого тлумачення вказаного нами терміну.

Ідіолект, як це підкреслено у науковій роботі В. Волошук, це унікальна індивідуальна система, до її складу входять органічні, набуті, індивідуальні, групові характеристики. Отже, при цьому, індивідуальними є не тільки окремі параметри ідіолекту (ті із них, які можуть бути виділені як дійсно індивідуальні), але індивідуальною виявляється уся сукупність мовних засобів індивіда. Вона може відрізнитися від іншої сукупності, тобто від іншого ідіолекту за кількістю групових особливостей, що входять до її складу, а також за їх якістю [1, с. 8]. Вказана дослідниця також робить акцент на тому, що при

дослідженні ідіолекту варто брати до уваги часові зміни. Адже кожна особистість з часом може певним чином змінювати власні мовні уподобання, крім того, мовлення письменника є своєрідним у різних творах. Однак це не означає, що ідіолект є чим-небудь нестабільним. Він формується на основі мови суспільної групи.

В. Волощук зробила підсумок щодо того, що ідіолект можна досліджувати в синхронії та в діяхронії. Крім того, саме аналіз в діяхронії передбачає вивчення лінгвістичних авторських особливостей стилю [1, с. 8], що важливо враховувати у наукових пошуках.

Ідіолект є мовною практикою окремого носія мови; сукупністю формальних, стилістичних ознак, які вирізняють індивідуальну мову [3, с. 67]. Незважаючи на значну схожість вказаного процесу в усіх носіїв мови, формування ідіолекту може бути зумовленим особливостями внутрішнього індивідуального світу, свідомості мовців. Ідіолект також формується під впливом умов життя як загальних для людей, що належать до однієї суспільної групи, одного класу, так і індивідуальних. Якщо брати до нашої уваги те, що у суспільстві, в якому перебуває певна особа, вже склалися суспільна свідомість та мова, тоді індивідуальна мовленнєва практика є компонентом суспільної мовленнєвої практики. З одного боку, індивідуальна, а з іншого, суспільна мовленнєва практики виявляються відносно самостійними, водночас їх вважають нерозривно корелюючими між собою сутностями [1, с. 7].

Індивідуальний стиль, як це вказано у словнику-довіднику, є іманентним, властивим його внутрішній природі, проявом істотних ознак таланту в певному художньому творі, мистецька документалізація своєрідності світосприйняття автора, його нахилу до раціонального або ірраціонального мислення, до принципів уподібнення або розкутого образотворення, його естетичного смаку, що створюють духовне явище, яке є неповторним [6, с. 312].

Багато хто із сучасних дослідників ототожнюють сутності «індивідуальний стиль» та «ідіолект». До того ж, їх уживають як синоніми в

енциклопедії, наприклад: стиль індивідуальний, ідіолект є сукупністю мовно-виражальних засобів, котрі виконують естетичну функцію, вони вирізняють мову окремого письменника серед інших; а також своєрідність мови окремого індивіда [10, с. 676].

Щодо складових індивідуального стилю письменника, то варто зазначити що ними вважають композицію твору, тему, художній зміст, певні стилістичні засоби, часовий колорит, багатство мови конкретного автора, а також стилетворчі чинники. Світогляд автора відіграє тут також вагому роль. Ми цілком підтримуємо думку, що на становлення індивідуального стилю автора чинять вплив епоха, певні ідеї, суспільно-історичні умови [9, с. 176].

Важливо підкреслити, що саме МКС письменника, згідно з його ідейно-художньої позиції, конденсується в цілісну систему, яку створюють використані ним мовні засоби. Очевидним є факт, що у кожного автора є власна КС, крім того, вона є одним із чинників формування його або її ідіостилу [9, с. 178].

Поняття індивідуального стилю посідає вагоме місце у контексті аналізу різних ознак художньої літератури. Художній стиль відкриває можливості для вивчення типових характеристик авторського світобачення. Як відомо, саме художній стиль, як правило, розглядають у лінгвістичній або літературознавчій площині. Прибічники лінгвістичного підходу свою пильну увагу фокусують на емоційності, експресивності явищ мови. Вони інтерпретують стиль як сукупність емоційних засобів та певних експресивних значень [2, с. 43].

У лінгвостилістиці для позначення характерних ознак індивідуального мовлення авторів поряд використовують такі терміни, як «стиль», «стиль автора», «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль», «авторський стиль», «авторський ідіолект» [5, с. 196]. Ідіолект письменника нерідко тлумачать як систему мовних засобів окремої особи, яка формується в процесі вивчення нею мови. Як це зазначено О. Костецькою. поєднання декількох підходів до аналізу ідіолекту певного автора забезпечує об'єктивну інтерпретацію художніх творів.

Також це уможлиблює виявлення індивідуальних, національно-культурних особливостей стилю [5, с. 198]. Ця сама дослідниця вказує на те, що тепер багато науковців, серед них В. Волощук, А. Науменко, застосовують філологічний або лінгвопоетичний метод. Він об'єднує у собі літературознавчий та лінгвістичний підходи. Вони аналізують змістовий аспект художнього твору через мовну форму тексту, визначають стиль як добір засобів для висловлення певної думки. На думку А. Науменко, лінгвопоетичний аналіз твору зводиться до тлумачення художньої функції кожної мовленнєвої і позамовної одиниці тексту [7, с. 312; 5, с. 198].

Варто вказати, що до низки визнаних принципів мовознавчої методології належить положення про те, що суто лінгвістичний підхід до аналізу певного літературного твору є неприпустимим [27, с. 231], ми, зі свого боку, теж повністю підтримуємо такий погляд. При інтерпретації художнього твору науковець повинен користуватися досвідом, накопиченим у галузі лінгвістики. На думку німецьких філологів В. Фляйшера, І. Поль, як наголошує О. Костецька, у процесі аналізу художнього твору мовознавчі категорії, а також методи варто підпорядковувати домінантним літературознавчим питанням. А от лінгвістичний підхід повинен розвиватися, перш за все, у напрямку семантики тексту [11, с. 232; 5, с. 198].

У зв'язку з актуалізацією антропоцентричної парадигми лінгвістичної думки мовознавці частіше вивчають ідіолект у тісному поєднанні мови зі світобаченням особи. В основі такого підходу знаходять взаємодію мови і автора, який сприймає й інтерпретує світ. Основи антропоцентричного підходу до мови мовознавці разом з літературознавцями сформувавши під час дискусій на початку минулого століття, у них, до речі, вони розмірковували над поняттям «концепція автора» [5, с. 197]. Зі свого боку, ми хочемо нагадати про важливість антропоцентризму у середовищі мовознавства, а саме про те, що світ інтерпретується через призму людини, її сприйняття, суджень, оцінки певних сутностей, вона не є пасивним спостерігачем за явищами та подіями, адже її

емоції та свідоме сприйняття дійсності відіграє надзвичайно важливу роль у теперішніх дослідженнях.

Відомо, що у лінгвістиці активно реалізують *лінгвокультурологічний підхід* до ретельного вивчення художнього ідіолекту. Саме глибока зацікавленість лінгвокультурологічними дослідженнями низки художніх текстів зумовлена тим, що саме вони сприяють розумінню культурних орієнтирів деяких етносів крізь призму мовної фактури твору. У ній, до речі, закодовано важливу національно-культурну інформацію [5, с. 197].

Ідіолект та ідіостиль можна ототожнити, проте оперування терміном ідіолект, як це зазначено Л. Ставицькою, зобов'язує вченого враховувати екстралінгвальний фон мовотворчості автора, її хронологічні параметри: дату, місце проживання, історико-культурні обставини, які визначають мовний код окремого індивіда, а також письменника [8, с. 10–11]. Саме ігнорування екстралінгвальними чинниками творчості, на її думку, може зумовлювати неглибокий аналіз їх ідіостилю [8, с. 13; 4, с. 228]. Існує погляд, згідно якого в Україні дослідники більш схильні розглядати ідіолект у контексті аналізу творчості письменників [4, с. 227]. Ми, у свою чергу, схильні погодитися з цим.

Як це підкреслено у дослідженні Ю. Калимон, І. Кульчицького, І. Ліхнякевич, у мовознавстві терміни *ідіолект*, *ідіостиль* повністю ототожнювати не варто, враховуючи ширшу сферу вживання першого та більшу випадків використання у другому виразних засобів мови, що є більшою мірою характерним саме для мови художньої літератури. Ідіостиль можна позначати синонімічним словосполученням індивідуальний стиль. Саме таке уточнення, можливо, буде сприяти подальшим дослідженням мови художніх творів різних авторів [4, с. 228]. Ми абсолютно можемо погодитися з такою думкою, що категорія ідіолект пройшла шлях становлення як один із базових об'єктів лінгвістичних досліджень, вона стала невід'ємною компонентою сучасної парадигми антропоцентричної лінгвістики [4, с. 228]. Зараз зростає кількість досліджень не тільки ідіостилів певних письменників, а також й ідіолектів

перекладача їхніх робіт. Адже ідіолект перекладача відіграє вагомую роль роль в інтерпретації художнього твору не мовою оригіналу [4, с. 228], що може бути, на наш погляд, *перспективним* напрямом у майбутніх філологічних дослідженнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошук В. І. Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології Наукові праці. Серія Філологія. Мовознавство. Том 92. Випуск 79. 2008. С. 5-8. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/movoznavstvo/2008/92-72-7.pdf> (дата звернення: 5.08. 2024)
2. Волошук В. І. Стильова своєрідність новели З. Ленца «Вісімнадцять діапозитивів» Мова і художня творчість. 2002. Вип. 4. Т. 4, Ч. 1. С. 42–49.
3. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.: Либідь, 2001. 224 с.
4. Калимон Ю., Кульчицький І., Ліхнякевич І. Ідіолект, ідіостиль, індивідуальний стиль. Тотожне чи різне? Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки 2014. № 5. С. 226-229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnuflm_2014_5_52 (дата звернення: 5.08. 2024)
5. Костецька О. П. Індивідуальне мовлення автора як об'єкт лінгвістики та підходи до його дослідження. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2014. Вип. 49. С. 196-199.
6. Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. К. : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
7. Науменко А. М. Від рецепції через інтерпретацію до аналізу. Нова філологія. Запоріжжя: ЗДУ, 2000. № 1. С. 305–319.
8. Ставицька Л. Про термін ідіолект. Укр. мова. 2009. № 4. С. 3–15.
9. Тербус Р. До проблеми ідіостилю: термінологічний аспект Типологія та функції мовних одиниць. Науковий журнал. 2016. С. 174-182. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10115/1/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%83%D1%81.pdf> (дата звернення: 5.08. 2024)

10. Українська мова : енциклопедія. НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; голова ред. кол. В. М. Русанівський та ін. К. : Вид-во Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2004. 824 с.

11. Berührungsbeziehungen zwischen Linguistik und Literaturwissenschaft. Ed. Michael Hoffmann and Christine Kessler. Frankfurt, Lang, 2003. 374 p.